

УДК 373.2.016:81-028.31

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2026.110.23>

Паласевич І. Л.

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ПРАВИЛЬНОСТІ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто проблему формування граматичної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку як важливого складника їхньої мовленнєвої компетентності та передумови успішного навчання. Доведено, що саме означений період є найбільш сензитивним для інтенсивного засвоєння морфологічних, словотвірних і синтаксичних мовних норм, супроводжуваних переходом від інтуїтивного використання останніх до вироблення елементів мовленнєвої рефлексії, самоконтролю, взаємооцінювання та усвідомленого виправлення граматичних помилок.

З'ясовано, що ефективність формування граматично правильного мовлення забезпечується комплексною реалізацією таких педагогічних умов, як: системність і послідовність подання мовного матеріалу; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; створення розвивального мовленнєвого середовища та організація активної, вмотивованої мовленнєвої діяльності. Особливо увиразнено феномен «граматичного чуття», розвиток якого в умовах активної практики сприяє самостійному узагальненню мовленнєвого досвіду вихованців.

Обґрунтовано доцільність використання лінгвістичних ігор, мнемотехнік та коригувально-оцінних завдань як ефективних засобів становлення граматичних умінь і навичок. Їх застосування активізує засвоєння граматичних закономірностей, мовленнєву творчість, пізнавальний та рефлексивний розвиток дошкільнят. Акцентовано на провідній ролі педагога як фасилітатора, який через трансляцію нормативного мовленнєвого взірця та створення ситуацій успіху забезпечує перехід дитини до самостійної активної мовленнєвої діяльності.

Підтверджено важливість системного поєднання визначених умов та активних методів навчання для цілісного мовленнєвого розвитку особистості майбутнього школяра.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок визначено розроблення та впровадження індивідуалізованих стратегій формування й корекції граматичної правильності мовлення з урахуванням варіативності мовленнєвого досвіду дітей.

Ключові слова: старший дошкільний вік, граматична правильність мовлення, мовленнєва компетентність, граматичне чуття, мовленнєва рефлексія, лінгвістичні ігри, мнемотехніки, педагогічні умови.

Важливим аспектом навчання дітей дошкільного віку рідної мови й розвитку їхнього мовлення є його граматична правильність. Вона передбачає належний рівень сформованості граматичних умінь і навичок, а також їх активне практичне використання у різних комунікативно-мовленнєвих ситуаціях, що є необхідною передумовою подальшого успішного опанування грамоти у школі та реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками освіти.

Макимально сензитивним для вдосконалення граматичної правильності мовлення, прагнення точно зживати всі його граматичні форми є старший дошкільний вік. Саме упродовж нього у дітей формується здатність до критичного оцінювання мовленнєвих висловлювань – як власних, так і осіб із найближчого оточення. Відтак усвідомлене попередження та самостійне виправлення дошкільнятами мовленнєвих помилок, відповідність їхнього мовлення літературним нормам, у тому числі й граматичним, сприятиме розвитку його правильності й чистоти, а також успішній підготовці до подальшого навчання.

Питання формування граматичної правильності мовлення дітей дошкільного віку займає чільне місце в сучасних лінгводидактичних студіях. Фундаментальні положення щодо закономірностей засвоєння мовних норм у ранньому онтогенезі та становлення граматичної компетентності дитини обґрунтовано у дослідженнях А. Богуш [2], Н. Гавриш [2], Л. Калмикової, К. Крутій [5], [6], М. Пентилюк, О. Трифонової та ін. Подальший розвиток поняттєво-термінологічного апарату й етапів оволодіння морфологічними категоріями й синтаксичними конструкціями став об'єктом аналізу науковців О. Блашкової [6], І. Брушневської, І. Деснової [6], В. Звєскової, І. Карук, Н. Маковецької, Н. Савінової [10], Н. Харченко та ін., що уможливив глибше осмислення когнітивних механізмів формування граматичної системи мовлення.

Водночас запити сучасної освіти актуалізують необхідність пошуку інноваційного методичного інструментарію, серед якого особливого значення набуває гейміфікація. Численні наукові дослідження Л. Іщенко [4], І. Карук [4], К. Колеснік [4], Л. Лушпинської [7] та Н. Рудківської доводять, що ігрове середовище є найбільш природним для засвоєння граматичних норм, оскільки сприяє переходу від механічного (репродуктивного) відтворення мовних форм до їх усвідомленого застосування у мовленні дітей. Попри ґрунтовність наявних сучасних напрацювань в означеній царині, питання інтеграції традиційних методик навчання граматики з інноваційними ігровими підходами потребує подальшої систематизації та теоретичного осмислення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування специфіки формування граматично правильного мовлення дітей старшого дошкільного віку та визначення педагогічних умов, що забезпечують підвищення ефективності цього процесу в сучасних освітніх реаліях.

Науковцями А. Богущ, Н. Гавриш, М. Федоровою виокремлено такі основні завдання формування граматичної правильності мовлення у дітей, що реалізуються через практичне, переважно інтуїтивне засвоєння мовних закономірностей:

- оволодіння морфологічною системою мови (категоріями роду, числа, відмінка, типами відмінювання й дієвідмінювання тощо) на основі поступового розвитку граматичного чуття та елементарних спостережень над мовленнєвими явищами;
- засвоєння особливостей словозміни, зокрема відмінкових закінчень, чергування звуків в основі слів, змін наголосів, уживання невідмінюваних слів, а також правил узгодження слів у словосполученнях і реченнях;
- опанування основних способів словотворення (суфіксального, префіксального, суфіксально-префіксального, безафіксного) як засобу збагачення лексико-граматичного рівня мовлення;
- формування вмінь будувати різні типи синтаксичних конструкцій (прості й поширені речення, складносурядні та складнопідрядні, конструкції з однорідними членами, прямою мовою, вставними словами) та адекватно використовувати їх у мовленні [2, с. 184], [11, с. 143–144];
- розвиток елементів мовленнєвої рефлексії, що передбачає здатність до оцінювання й контролю власного мовлення та мовлення оточення, а також формування чутливості до мовленнєвих помилок [2, с. 614].

Практичне втілення перелічених завдань набуває особливої значущості у старшому дошкільному віці, який характеризується інтенсивним розвитком граматичної правильності мовлення та формуванням усвідомленого прагнення до нормативного й точного використання граматичних форм. На цьому етапі діти досягають відносно високого рівня опанування морфологічною системою мови: вони здебільшого правильно вживають відмінкові форми, зокрема кличний відмінок іменників, та здійснюють граматично нормативне узгодження різних частин мови. Паралельно відбувається активне засвоєння основних способів словотворення й удосконалення вмінь будувати різні типи синтаксичних конструкцій. Зі свого боку, це зумовлює зростання рівня мовленнєвої компетентності старших дошкільнят, що виявляється у вільному використанні як простих, так і складних (складносурядних та складнопідрядних) речень із розгорнутими висловлюваннями обсягом до 10–15 слів і свідчить про їхню готовність до подальшого системного оволодіння мовою [9, с. 229–231].

Важливою характеристикою аналізованого вікового періоду постає й формування мовленнєвої рефлексії: дитина починає усвідомлювати мовлення як об'єктивно наявну систему та зосереджує увагу на його різних аспектах, передусім граматичному. Старші дошкільнята починають критично ставитися до мовленнєвої діяльності, що проявляється у розвитку вмінь оцінювати й контролювати як власне мовлення (самооцінка, самоконтроль), так і мовлення однолітків (взаємооцінка, взаємоконтроль). Водночас інтенсивно розвивається мовленнєве чуття, яке забезпечує підвищення точності та нормативності мовлення, здатності дітей самостійно виявляти й виправляти мовленнєві помилки – як у власних висловлюваннях, так і в мовленні ровесників, що є показником зростання їхньої мовленнєвої саморегуляції та мовленнєвої зрілості [8].

Як наголошує К. Крутій, оволодіння граматичною правильністю мовлення є базовим рівнем формування мовленнєвої особистості в дошкільному віці. Дослідниця увиразнює ключову роль у зазначеному процесі навчально-мовленнєвої діяльності, спрямованої на практичне засвоєння дітьми елементарних лінгвістичних знань, оволодіння вміннями й навичками їхнього адекватного застосування. Це, своєю чергою, сприяє формуванню культури пізнання та розширенню індивідуального мовленнєвого потенціалу дитини, зокрема так званого фонду «можу» [5, с. 30].

Закономірно, що ефективне збагачення мовленнєвого досвіду й формування граматичної компетентності дошкільнят передбачає цілеспрямоване проєктування розвивального середовища та організацію вмотивованої навчально-мовленнєвої діяльності. Остання, зі свого боку, стимулюватиме мовленнєво-творчу активність дитини й забезпечуватиме її якісну взаємодію з дорослими й однолітками. Лише систематична активна мовленнєва практика у межах спеціально організованих занять та поступове узагальнення набутого дітьми досвіду уможливають опанування навичок самоконтролю та регуляції граматичної правильності власного мовлення.

Загальновідомо, що мовленнєвий досвід дитини збагачується насамперед під час практичного засвоєння норм рідної мови. Цей процес ґрунтується на «емпіричному узагальненні спостережень за мовленням... незалежно від спеціальних знань про мову» [5, с. 29], що визначає феномен «граматичного чуття мови». Воно має переважно інтуїтивний характер і формується винятково за умов активної мовленнєвої практики.

Розвиток граматичного чуття забезпечує поступову адаптацію дитини до комунікативних умов, у яких вона інтуїтивно обирає правильні граматичні форми і дотримується мовних норм. На основі цього досвіду формується граматична компетентність дошкільника, що виявляється не лише у коректному вживанні морфологічних, словотвірних та синтаксичних одиниць, а й у здатності відчувати правильність мовлення й самостійно його коригувати. Зрештою, це свідчить про становлення мовленнєвої компетентності дитини на практично-інтуїтивному рівні [5].

Зауважимо, що ефективність навчання дошкільнят граматично правильного мовлення залежить від оптимального вибору методів і прийомів, а також від здатності педагога диференціювати завдання з урахуванням індивідуальних можливостей вихованців. Проєктуючи систему граматичних вправ, вихователю доцільно

орієнтуватися на ступінь самостійності дитячих висловлювань: саме цей критерій у наукових дослідженнях визнано провідним для побудови ієрархії навчальних завдань. Така ієрархічна система передбачає поступове засвоєння правил словозміни, формотворення і способів деривації. Водночас важливо дотримуватися послідовності у формуванні граматичних умінь, передбаченої програмовими вимогами, що реалізується шляхом поетапного ускладнення мовленнєвих, операційних та мисленнєвих дій дітей [7, с. 76].

Граматичні вправи не лише відображають рівень автоматизації мовленнєвих операцій, а й забезпечують узгоджену роботу механізмів їх виникнення. Саме тому методика подання навчального матеріалу має ґрунтуватися на врахуванні психофізіологічних особливостей та вікової динаміки розвитку дошкільнят. Реалізація означеного підходу передбачає, що ознайомлення з новими граматичними формами має відбуватися на базі вже засвоєного дітьми лексику. Відповідно, введення нових лексем видається доцільним лише у структурі тих граматичних конструкцій, які вже стали автоматизованими навичками, що, зі свого боку, дає дитині змогу зосередити когнітивні ресурси на опануванні нового змісту.

Не менш важливо у доборі та розробці граматичних вправ дотримуватися принципів наступності й послідовності. Зокрема, етап сприймання та запам'ятовування граматичних одиниць має логічно передувати завданням із формування вмінь та автоматизації навичок їхнього свідомого вживання у повсякденній комунікації. Необхідно враховувати, що на заняттях із розвитку мовлення засвоєння граматичних конструкцій відбувається без використання спеціальної термінології – через практичну діяльність. Лише стійке розуміння та правильне використання дитиною мовних форм уможливають уведення узагальнених понять (наприклад, «слово-предмет», «слово-дія», «слово-ознака», «слово-помічник»).

Отже, системне розуміння ієрархії та дидактичної спрямованості граматичних вправ є запорукою їх ефективного й доцільного застосування у практичній роботі з вихованцями.

Так, для реалізації дидактичних завдань із формування граматичної правильності мовлення дошкільнят доцільно застосовувати лінгвістичні ігри. Орієнтовані на опанування законів будови та функціонування мови, вони сприяють розвитку всіх мовленнєвих рівнів (зокрема морфологічного й синтаксичного) і становленню мовленнєвої рефлексії як результату засвоєння елементарних лінгвістичних знань. Аналогічно до інших ігор із правилами, лінгвістичні ігри мають цілісну структуру, що включає ігровий задум (створення певної ігрової ситуації); ігрові завдання, котрі визначають характер дій дітей; систему правил та відповідний ігровий матеріал [4].

У науковій літературі лінгвістичні ігри класифікують за змістом та дидактичною метою відповідно до мовного рівня, на розвиток якого вони спрямовані. До прикладу, виокремлюють ігри для розвитку звукової культури мовлення (фонологічний рівень), збагачення словника (лексико-семантичний рівень), формування граматичної правильності (морфологічний рівень) та розвитку зв'язного мовлення (синтаксичний рівень). Водночас дослідники зауважують, що в «чистому вигляді» лінгвістичні ігри майже не функціонують, оскільки мовленнєва діяльність дітей має комплексний характер і поєднує різні мовні рівні [3, с. 40].

Скажімо, гра «*Гриби у траві*» спрямована на вдосконалення синтаксичного аспекта мовлення та розвиток умінь будувати зв'язні висловлювання. Вихователь пропонує дітям розглянути ілюстрації та назвати зображені предмети (*дерево, листочки, гриби, травичка, сонечко, гілки*), актуалізуючи їхній словниковий запас. Наступний етап передбачає добір до цих слів римованих або співзвучних пар (*листочок – грибочок; травичка – водичка; гілка – білка*), що не лише активізує мовлення, а й розвиває фонематичний слух і чуття мови.

Обравши найбільш цікаву для себе пару слів, діти переходять до складання речень за визначеною умовою: кожне слово з пари має завершувати окреме речення (наприклад, «*Із дерева злетів жовтий листочок. Під травичкою заховався маленький грибочок*»). За потреби вихователь може ускладнювати завдання: пропонувати додати ознаки предметів, змінювати порядок слів, використовувати різні прийменники або складати короткі зв'язні висловлювання з кількох речень.

Упродовж гри педагог застосовує різні методичні прийоми формування граматично правильного мовлення: мовленнєвий зразок, пояснення, вказівки, нагадування й підказки щодо правильної граматичної форми, своєчасно виправляє помилки та залучає до цього самих дітей. Не менш важливо також ставити запитання проблемного характеру (наприклад: «*Що сталося з листочком?*», «*Де заховався грибочок?*»), які стимулюють вихованців до самостійного конструювання речень.

Як бачимо, поєднання мовленнєвої та пізнавальної діяльності упродовж гри забезпечує природне й ефективне засвоєння граматичних норм, а також спонукає дошкільнят до мовленнєво-творчої активності.

З метою оптимізації засвоєння синтаксичних конструкцій та опанування навичок узгодження різних частин мови доцільно застосовувати засоби візуалізації, зокрема умовні позначення та мнемодоріжки. Використання таких «опор» суттєво полегшує дитині процес декодування структури висловлювання і забезпечує його свідому побуду за заданою моделлю. Зокрема, лінгвістична гра «*Склади речення*» спрямована на формування вмінь конструювати граматично правильно висловлювання з дотриманням норм узгодження слів у роді, числі та відмінку. Окрім суто граматичних завдань, гра сприяє розвитку зв'язного мовлення та активізації мовленнєво-мисленнєвих операцій дошкільнят.

Дидактичне забезпечення гри передбачає використання карток із мнемосимволами, що моделюють структуру речення. Ці графічні знаки відображають різні частини речення: предмет (хто? що?), дію (що робить?), ознаку

(який?), місце (де?), напрямок (куди?) тощо. Паралельно із символами послуговуються картками із конкретними зображеннями (наприклад, сова, будинок, дерево, коник-стрибунець) як лексичним наповненням обраної схеми.

Алгоритм проведення гри включає чітку послідовність дій. На початковому етапі декодування вихователь презентує дітям мнемодоріжку як графічну модель майбутнього речення, уточнюючи значення кожного символу (наприклад, квадрат як позначення предмета чи піктограма людини як маркер дії). Наступний етап – лексичне наповнення – передбачає підбір відповідних слів до елементів схеми з опорою на предметні картинки. Завершується цикл синтаксичним конструюванням, під час якого діти формулюють цілісне речення за заданим алгоритмом (наприклад: «Сова живе у дуплі» або «Коник-стрибунець сидить під кущем»).

Динаміка роботи поєднує поступове ускладнення дидактичних завдань: дітям пропонують змінювати форму слів, додавати ознаки (велика сова, зелений куць), використовувати різні прийменники (у, на, біля, під), а також самостійно утворювати нові мнемодоріжки.

Основна мета ще однієї лінгвістичної гри – «Магія складних слів» – полягає у з'ясуванні внутрішнього механізму словотворення: діти вчаться розуміти, як шляхом поєднання двох основ виникає нове слово з унікальним значенням.

Процес навчання розпочинається з візуально-аналітичного етапу, де за допомогою яскравих ілюстрацій та системи навідних запитань педагог стимулює пізнавальну активність вихованців. Аналізуючи назви природних явищ (*листопад, водоспад*), технічних пристроїв (*фотоапарат, самоскид*) чи занять людей (*риболов, скелелаз*), дошкільнята вчаться виокремлювати ключові ознаки предметів та процесів. При цьому вихователь не надає готову назву, а майстерно «підводить» дитину до самостійного «відкриття» структури слова.

Коли принцип поєднання основ стає зрозумілим, доцільно переходити до вищого рівня гри – вербально-синтетичного: діти мають самостійно синтезувати назву, послуговуючись лише словесним описом чи поясненням педагога. Таке тренування сприяє розвитку мовленнєвої інтуїції та збагачує активний словник дошкільнят складними іменниками.

Заключний етап гри – граматичне моделювання. Увага зосереджується на практичному вживанні новоутворених слів у живому мовленні. Педагог навчає узгоджувати їх за родами, числами й відмінками (*радіти снігопаду, користуватися фотоапаратом, їздити на самокаті*). Такий комплексний підхід уможливує шлях від етимологічного аналізу слова до його вільного й коректного використання в реченні, закладаючи міцний фундамент мовленнєвої культури та інтелектуальної готовності до подальшого навчання.

Водночас задля перевірки сформованості граматичних умінь і навичок вихователі необхідно використовувати коригувально-оцінні мовленнєві завдання, що стимулюють дітей до виявлення граматичних помилок, їх констатації та виправлення. У кожному тексті такого завдання навмисно допускається неправильно вжита лексема, яку потрібно знайти і замінити правильною. Зміст завдань, окрім граматичного аспекта мовлення, може охоплювати також фонетичний, лексичний, що уможливлуватиме ситуації взаємоконтролю [1], [8]. Наприклад:

- На занятті діти склали розповіді за картинками. Незнайкову цікаву розповідь вихователь оцінила червоною фішкою, зауваживши, що він допустив помилку в реченні «*Дмитрик непомітно поклав цукерки у кишеню Даринчиного пальто*». Яке слово неправильно вжив у своєму мовленні Незнайко?

- Звірята Лісової школи сперечалися між собою. Зайчик сказав, що потрібно правильно говорити «*одягнути пальто*», а Білчеля вважає – «*надіти пальто*». Хто з них правильно вжив слова? Як необхідно правильно говорити?

Як наголошує А. Богуш, застосування таких коригувально-оцінних мовленнєвих завдань не лише стимулює рефлексію дитини щодо власного мовлення, а й формує навички когнітивної стійкості: розвиває здатність фокусуватися на словесних інструкціях педагога, продуктивно запам'ятовувати та змістовно інтерпретувати завдання. Формування у дошкільнят здатності критично аналізувати як власні висловлювання, так і відповіді однолітків є важливою умовою для розвитку прогностичних умінь дитини, зокрема здатності до попереднього внутрішнього програмування та обдумування структури власної відповіді [1].

Дослідниця також зауважує, що оцінно-контрольні дії дітей виникають і формуються під впливом оцінки дорослого. Зважаючи на це, вихователь має здійснювати комплексний аналіз кожної відповіді, фокусуючи увагу не лише на граматичній правильності конструкцій, а й на логічній послідовності, самостійності викладу, а також на просодичних компонентах мовлення (силі голосу, темпоритмічній організації тощо) [1, с. 10]. Систематичний аналіз мовленнєвих дій, регулярне зіставлення їх результатів із еталонним мовленнєвим зразком, а також диференціація критеріїв оцінювання за чітко сформульованими ознаками – усе це впливає на розвиток об'єктивної самооцінки та формування стійкого самоконтролю у мовленнєвій практиці дошкільнят.

Висновки. Доходимо висновку, що формування граматичної правильності мовлення є важливим складником мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку та передумовою їхньої успішної готовності до подальшого навчання. Оскільки старше дошкільня є найбільш сензитивним для засвоєння морфологічних, словотвірних і синтаксичних норм, особливого значення набуває розвиток мовленнєвої рефлексії та здатності до самоконтролю.

Ефективність формування граматично правильного мовлення забезпечується реалізацією комплексу педагогічних умов: системністю і послідовністю подання мовного матеріалу, урахуванням вікових та

індивідуальних особливостей дітей, створенням розвивального мовленнєвого середовища та організацією активної, вмотивованої мовленнєвої діяльності. Фундаментом означеного процесу є перехід від механічного копіювання до свідомого практичного засвоєння мовних норм, що базується на розвитку граматичного чуття та поступовому узагальненні індивідуального мовленнєвого досвіду.

Провідним інструментарієм вироблення нормативного мовлення старших дошкільнят є інтеграція лінгвістичних ігор, мнемотехнік та коригувально-оцінних завдань, які не лише забезпечують засвоєння граматичних закономірностей, а й активізують пізнавальну діяльність та рефлексивні вміння дітей. Вирішальне значення при цьому має позиція педагога як фасилітатора, який через трансляцію нормативного мовленнєвого взірця та створення ситуацій успіху забезпечує перехід дитини до самостійної, активної комунікативно-мовленнєвої взаємодії.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в розробленні та впровадженні індивідуалізованих стратегій формування й корекції граматичної правильності мовлення з урахуванням варіативності мовленнєвого досвіду дітей.

Використана література:

1. Богуш А.М. Специфіка спрямованих оцінно-контрольних дій у дітей дошкільного віку в навчально-мовленнєвій діяльності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. Одеса : ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. 2005. Вип. 3–4. С. 8–14.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. 2-ге вид., допов. Київ : Слово, 2011. 704 с.
3. Богуш А., Луцан Н. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Вид. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2014. 304 с.
4. Колесник К., Іщенко Л., Карук І. Формування граматичної правильності мовлення в дітей старшого дошкільного віку засобами гейміфікації. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*. 2024. № 2. С. 36–46. DOI: 10.31652/3041-2439-2024-2-36-46
5. Крутий К.Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка* : Педагогічні науки. 2018. № 3 (137). С. 28–34. URL : <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7322>
6. Крутий К.Л., Деснова І.С., Блашкова О.М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2021. № 8 (346). Ч. 1. С. 16–28. DOI: 10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28
7. Лушпинська Л. Формування граматичної правильності мовлення дітей дошкільного віку в контексті сучасних технологій навчання. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2025. Вип. 10. С. 71–78. DOI <https://doi.org/10.24919/2518-1602.2025.10.10>
8. Паласевич І.Л. Особливості формування оцінно-контрольних дій старших дошкільників у навчально-мовленнєвій діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. Педагогічні науки. 2020. Вип. 8 (164). С. 76–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2020_8_15
9. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О.І. Білан; за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
10. Савінова Н.В. Теоретичні аспекти формування граматичної правильності мовлення у дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Педагогічні науки. 2011. Т. 1. № 59. С. 138–144. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/3768/3298>
11. Федорова М.А. Дошкільна лінгводидактика. Житомир : ФОП Левковець, 2022. 313 с. <https://eprints.zu.edu.ua/34074/>

References:

1. Bohush A.M. (2005). Spetsyfyka spriamovanykh otsinno-kontrolnykh dii u ditei doshkilnoho viku v navchalno-movlennievii diialnosti [Specificity of evaluation and control actions of preschool children in educational speech activity]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho*. Odesa : PNPŪ im. K.D. Ushynskoho. Vyp. 3–4. P. 8–14. [in Ukrainian].
2. Bohush A.M., Navrysh N.V. (2011). Doshkilna lnhvodydaktyka : teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh [Preschool linguodidactics : theory and methods of education of mother language in pre-school institutions]. 2-he vyd., dopov. Kyiv : Slovo. 704 p. [in Ukrainian].
3. Bohush A., Lutsan N. (2014). Movlennievo-ihrova diialnist doshkilnykiv : movlennievi ihry, sytuatsii, vpravy [Speech-based play activities for preschoolers: speech games, situations, and exercises]. Vyd. 2-he, dopov. Kyiv : Slovo. 304 p. [in Ukrainian].
4. Kolesnik K., Ishchenko L., Karuk I. (2024). Formuvannia hramatychnoi pravylnosti movlennia v ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy heimifikatsii [Formation of grammatical correctness of speech in older preschool children through gamification]. *Innovatsii v doshkilnii i pochatkovii osviti*. No. 2. P. 36–46. [in Ukrainian].
5. Krutii K.L. (2018). Formuvannia hramatychnoi pravylnosti movlennia v doshkilnykiv u konteksti komunikatyvnoho rozvytku: terminolohichne pole [Formation of grammatical correctness of speech in preschoolers in the context of communicative development: terminological field]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka : Pedahohichni nauky*. No. 3 (137). P. 28–34. [in Ukrainian].
6. Krutii K.L., Desnova I.S., Blashkova O.M. (2021). Osoblyvosti zasvoiennia dytynoiu doshkilnoho viku osnovnykh zakonomirnostei hramatychnoi budovy ridnoi movy [Specific features of a preschool child's acquisition of the basic patterns of the grammatical structure of their native language]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*. No. 8 (346). Ch. 1. P. 16–28. [in Ukrainian].
7. Lushpynska L. (2025). Formuvannia hramatychnoi pravylnosti movlennia ditei doshkilnoho viku v konteksti suchasnykh tekhnolohii navchannia [Formation of grammatical correctness in the speech of preschool children in the context of modern learning technologies]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri*. Vyp. 10. P. 71–78. [in Ukrainian].

8. Palasevych I.L. (2020). Osoblyvosti formuvannia otsinno-kontrolnykh dii starshykh doshkilnykiv u navchalno-movlennivii diialnosti [Specifics of developing evaluation and control skills in older preschoolers during educational and speech activities]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka*. Pedagogichni nauky. Vyp. 8 (164). P. 76–81. [in Ukrainian].
9. Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku «Ukrainske doshkillia» [Child development program for preschoolers «Ukrainian Preschool»]. (2017) / O.I. Bilan; za zah. red. O.V. Nyzkovskoi. Ternopil : Mandrivets. 256 p. [in Ukrainian].
10. Savinova N.V. (2011). Teoretychni aspekty formuvannia hramatychnoi pravylnosti movlennia u ditei doshkilnoho viku [Theoretical aspects of the formation of grammatical correctness of speech in preschool children]. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnogo universytetu*. Pedagogichni nauky. No. 59. T. 1. P. 138–144. [in Ukrainian].
11. Fedorova M.A. (2022). Doshkilna linhvodydaktyka [Preschool linguodidactics]. Zhytomyr : FOP Levkovets. 313 p. [in Ukrainian].

I. Palasevych. Formation of grammatical correctness of speech in older preschool children

The article examines the problem of developing grammatical correctness in the speech of older preschool children as a vital component of their communicative competence and a prerequisite for successful learning. It is proven that this specific period is the most sensitive for the intensive acquisition of morphological, word-formative, and syntactic linguistic norms. This process is accompanied by a transition from the intuitive use of language to the development of elements of linguistic reflection, self-control, mutual evaluation, and the conscious correction of grammatical errors.

It has been established that the effectiveness of forming grammatically correct speech is ensured by the comprehensive implementation of the following pedagogical conditions: systematic and sequential presentation of linguistic material; consideration of age-related and individual characteristics of children; the creation of a developmental speech environment; and the organization of active, motivated speech activity. Particular emphasis is placed on the phenomenon of «grammatical intuition», the development of which within the context of active practice promotes the independent generalization of the children's linguistic experience.

The study substantiates the expediency of using linguistic games, mnemonics, and corrective-evaluative tasks as effective means for developing grammatical skills. Their application stimulates the acquisition of grammatical patterns, verbal creativity, and the cognitive and reflexive development of preschoolers. Emphasis is placed on the leading role of the educator as a facilitator who by providing a normative speech model and creating «situations of success» ensures the child's transition to independent, active speech.

The importance of a systemic combination of defined conditions and active learning methods for the holistic linguistic development of future schoolchildren has been confirmed.

Key words: older preschool age, grammatical correctness of speech, speech competence, grammatical intuition, speech reflection, linguistic games, mnemonics, pedagogical conditions.

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0